

Reserapport från landet Oppånerien

I många avseenden känner man sig ganska hemma i Oppånerien. Människors sätt att tänka, resonera och reagera är mycket likt svenskarnas. De skillnader, som finns kan förklaras med att Oppåneriens historia är en annan än Sveriges. Med en annan historia har de också fått en annan grundlag och denna grundlag har sedan präglat tänkandet — påverkat föreställningarna om vad som är möjligt och omöjligt i den ekonomiska politiken.

Oppåneriens nuvarande regeringsform började gälla år 1908. Sedan några år pågår emellertid ett arbete att ge landet en ny grundlag. I samband med detta har man också diskuterat frågan om hur befogenheter och ansvar inom den ekonomiska politiken bör fördelas mellan de

olika verkställande organen (främst regeringen och riksbanken) och riksdagen.

I regeringsformen (RF) finns bl a en paragraf med följande lydelse: "Det oppåneriska folkets urgamla rätt att självt ändra sitt diskonto utövas av Riksdagen allena." RF stadgar vidare att endast riksdagen får ändra kassavoter och likviditetskvoter, besluta om att staten skall köpa eller sälja statsobligationer på marknaden, införa lånetak etc. Kort sagt har riksdagen i RF förbehållits rätten att besluta om allt som rör penning- och kreditpolitik. Grundlagsexperter hävdar också att RF förbjuder riksdagen att överlåta dessa befogenheter på regeringen, riksbanken eller riksdagens bankoutsnitt, BU.

RF ger riksdagen samma ställning som på penning- och kreditpolitikens område, när det gäller att införa, ändra eller avskaffa regler om priskontroll. Riksdagen får alltså inte överlåta rätten att besluta i sådana frågor till exempel till regeringen eller riksdagens prisutskott, PU. Motsvarande regler gäller på en mängd andra områden, t ex rätten att införa, ändra eller avskaffa byggnadsreglering.

Det enda område inom den ekonomiska politiken, där RF inte förbjuder riksdagen att överlåta beslutanderätt till något verkställande organ, är finanspolitiken. Riksdagen kan alltså delegera rätten att ändra skatteskalor, regler för när arbetslöshetsunderstöd skall betalas ut eller andra utgiftsprogram till regeringen. Så har också skett. Enligt en ganska nyligen antagen lag får regeringen med omedelbar verkan ändra skatteregler och/eller utgifter för att stimulera eller dämpa konjunkturen. Beslutet måste bara inom viss tid underställas riksdagen för godkännande eller underkännande.

Finanspolitiska medel anses fungera väl i Oppåneriens stabiliseringspolitik. Ett skäl till detta kan vara att regeringen på detta område kan handla snabbt, eftersom den inte behöver avvakta riksdagsbehandling och riksdagsbeslut. Detta kan vara ett problem, när det gäller övriga ekonomisk-politiska medel. Om t ex riksbanken avser att föra en stramare penningpolitik, tar det lång tid, innan ett giltigt beslut om en penningpolitisk åtstramning har verkställts, och då kan det vara försent. (I några tursamma fall har det hänt att penningpolitiska åtstramningar har satts in lagom till den högkonjunktur, som följde efter den högkonjunktur, som riksbanken avsåg att dämpa.) Den omständliga proceduren för beslut i priskontrollärenden har lett till att man praktiskt taget helt har avstått från att använda priskontroll i den ekonomiska politiken.

I den debatt som nu förs i samband med att man håller på att utarbeta en ny

grundlag för Oppånerien hävdas det från en del håll att riksdagen borde ges större möjligheter att överlåta befogenheter inom den ekonomiska politiken till olika verkställande organ. Från andra håll hävdas det att riksdagens möjligheter på detta område bör inskränkas.

De som hävdar att riksdagens möjligheter att delegera befogenheter inom den ekonomiska politiken borde öka pekar på dagens svårigheter att fatta och verkställa beslut i rätt tid i förhållande till konjunkturutvecklingen. De hävdar att penning- och kreditpolitiken i en del flagranta fall hade kunnat sättas in på ett mycket mer ändamålsenligt sätt för att stimulera respektive dämpa konjunkturen och att man vid några tillfällen hade kunnat ha haft nytta av priskontroll för att bryta utvecklingen mot ett försämrat penningvärde.

Aven om få bestrider att dessa synpunkter är riktiga finns det många som hävdar att man skulle öppna vägen för maktmissbruk, t ex regeringen kunde ges ökade befogenheter t ex att hantera priskontrollinstrumentet. Till och med några statsråd, som jag har talat med har sagt sig vara betänksamma, när det gäller möjligheterna att ge regeringen ökade befogenheter. De är rädda för att bli uppvaktade av representanter för olika intressegrupper, som vill att regeringen skall använda instrumenten i deras intresse istället för i stabiliseringspolitiskt syfte. Idag kan regeringen hänvisa till RF och alla vet att regeringen helt enkelt inte får gå de olika intressegrupperna till mötes och att det inte går att med ett enkelt riksdagsbeslut ge regeringen sådana befogenheter. Om grundlagsspärren avskaffades skulle regeringen berövas en viktig skyddsmur, som den nu kan förskansa sig bakom mot anloppet från olika intressegrupper som vill att den skall agera i deras intresse.

Ekon lic Bertil Lindström
Stockholms Universitet